

PAPER DETAILS

TITLE: BÜYÜK TÜRKMEN SAIRI MAHTUMKULU'NUN SIIRLERİNDE HZ. PEYGAMBER

AUTHORS: M Hanefi PALABIYIK,Hilal KALKANDELEN

PAGES: 45-56

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564332>

BÜYÜK TÜRKMEN ŞAİRİ MAHTUMKULU'NUN ŞİİRLERİNDE HZ. PEYGAMBER* PROPHET MUHAMMED ON POEMS OF THE GREAT TURKMAN POET MAHTUMKULU

Prof. Dr. M. Hanefi PALABIYIK

Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
hanefipalabiyik@atauni.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi A. Hilal KALKANDELEN

Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
ahilal@atauni.edu.tr

Öz

Şairler, edebiyatın her kolunda ve pek çok edebî türde peygamber şiiri yazmış, peygamberler ile ilgili her türlü bilginin mevcut olduğu eserler vücuda getirmişlerdir. Onlar, Hz. Peygamber'e duydukları sevgiyi ve bağlılığı da şiirlerinde O'nun hayatı, özellikleri, kişiliği ile ele almışlar, sahip olduğu yüceliği övmüş, sevgilerini dile getirmiş, O'ndan şefaet beklemişlerdir.

Türkmen şivesiyle ve sade bir üslupla şiirler yazmış olan büyük Türkmen şairi Mahtumkulu da Hz. Peygamber'e olan sevgisini, şiirlerinde O'nun son Peygamber oluşu, Allah'ın habîbi oluşu, ümmetine düşkünlüğü ve mucizeleri gibi konularla, O'nu en güzel isim ve sıfatlarıyla anarak edebi bir tarzda ortaya koymuştur.

Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber algısında dikkatimizi çeken temel husus, onun yazdıklarında, aldığı medrese eğitiminin yansımalarının görülmesidir. Divanındaki konumuzla alakalı çoğu şiirinde Mahtumkulu, bir fakih, bir mürebbi, bir uyarıcı, bir öğütçü, bir muallim olarak görünmektedir.

İkinci husus ise onun bir mürşid gibi dergâhındaki dervişlere sahip çıkan, onları irşad eden, onlara vaaz ve nasihat eden bir şeyh gibi görülmesidir. Ayrıca en önemlisi o, tasavvufun tesirini derinlemesine hissettiren, "nur-i Muhammedî'nin somutlaşmış bir örneğini sunmaktadır.

Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber algısı, geleneksel sufi-medrese algısına uygun klasik Ehl-i Sünnet çizgisinde bir algı özelliğini taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen şair, Mahtumkulu, Hz. Peygamber, algı, şiir, tasavvuf

Abstract

Poets have written poems in almost every genre and created a variety of prophet poems including all kinds of information about prophets. They reflected their love and commitment for Prophet Muhammed by talking about his life, characteristics and personality in their works and they promoted his nobility, stated their love and expected mercy from him.

A great Turkman poet Mahtumkulu who wrote in a plain Turkman language stated his love for Prophet Muhammed in a literary style and by explaining that he is the last prophet and his favourite man (habibullah), mentioning his commitment for his people and his miracles and talking about him with the best names.

The thing attracting our attention in Mahtumkulu's perception of Prophet Muhammed is the reflections of his madrasah education in his works. Mahtumkulu is regarded as a jurist, pedagogue, a guide and an advisor in his collected poems related to our topic.

Secondly, he is seen as a sheikh protecting, advising, guiding and preaching his dervishes in his Islamic monastery like a leader. Besides, the most important thing is that he gives us an incarnational example of the light of Muhammed that makes us deeply feel the effect of Sufism.

Mahtumkulu's perception of Prophet Muhammed has the characteristics of a perception in the line of classical Ahl-i Sunnah which is appropriate for traditional Sufi madrasah.

Key words: Turkman poet, Mahtumkulu, Prophet Muhammad, perception, poem, Sufism

*Bu çalışma, "Maghtymguly's Perception of Prophet Muhammed (Büyük Türkmen Şairi Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber Algısı)" başlığıyla, Maghtymguly Pyragy and Universal Human Cultural Values, 14-16 Mayıs 2014, s. 246-246, Türkmenistan-Aşkabat'de sunulmuş ve özeti yayımlanmış olan makalenin, A. Hilal Kalkandele'nin katkısıyla genişletilmiş halidir.

Hız. Peygamber, sadece din bilginlerinin değil, şair ve ozanların da ilham kaynağı olmuştur. Onlar şiir ve deyişlerinde Hız. Peygamber'i konu edinmişler, onunla manevî ilişkiye girmişler, onunla ve onun üzerinden öğüt ve nasihat vermişlerdir. Bu şairlerden biri de Mahtumkulu olup, *Divan*'ında¹ yer alan şiirlerden hareketle onun Hız. Peygamber'e bakışını ortaya koymak istiyoruz.

I. Mahtumkulu

Genel kabule göre 1146/1733'de Etrek ile Gürgeñ nehirleri arasında kalan Hacıgöyşan'da doğdu. Bir lakap olduğu da düşünölebilecek olan Mahtumkulu (Mahdumkulu, Mağtımğulu) dışında şairin başka bir adı bilinmemektedir. Göklen uruğunun Gerkez kabilesinden olan Mahtumkulu'nun Garri Molla olarak tanınan babası Dövmemmet Âzâdî de şairdir ve aruz vezniyle Çağatayca şiirler yazmıştır.

Çocukluğundan itibaren geleneksel meslekler öğrendi ve medrese eğitimi aldı. Eğitime devam ederken, Buhara'dan Hindistan'a oradan da Semerkant'a ve çeşitli yerlere seyahatler yaptı. Dersler verdi. Şairin 1197/1783'den sonra öldüğü sanılmaktadır.

Edebî Doğu Türkçesi yanında Arapça ve Farsça öğrenen Mahtumkulu; Nizamî, Sa'dî-i Şîrazî, Ali Şîr Nevaî ve Fuzûlî gibi klasik şairleri okumuştur. Buna rağmen kendisinden öncekiler gibi klasik Türk edebiyatı diliyle değil, genel olarak canlı Türkmen şivesiyle ve sade bir üslupla şiirler yazmıştır. Böylece Türkmen edebî dilinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine önemli bir hizmette bulunmuştur. Türkmen edebiyatına öncü olması yanında ideal Türkmen tipine örneklik etmesiyle de halkı tarafından sevilip benimsenmiştir.

Şiirlerinde daha çok Mahtumkulu adını, bazen de Pirâgî (Fîrâgî, Fîrâkî) mahlasını kullanmıştır. Halk şiir geleneğindeki bâde içme motifi onda da görülür. Dinî-tasavvufî düşüncenin temelini oluşturan dünyanın faniliği en temel temalarındandır. Mahtumkulu'nun nasihat edici şiirleri de az değildir. Kötüye ve zalime karşı savaşı, bağımsızlığa olan tutkuyu dile getiren sesiyle Koroğlu ve Dadaloğlu'nu hatırlatan şair, bir derviş edasıyla halkı irşâd etmeye çalışırken de Hoca

¹ Çalışmada kullanılan Divan: *Mahtumkulu-Bütün Eserleri I-II*, Türkmenistan Bilimler Akademisi Milli Elyazmaları Enstitüsü Yay., Yayına Hazırlayan: Annagurban Aşirov, Türkiye Türkçesinde Aktaranlar: Abdurrahman Güzel vd., Ankara 2014.

Ahmed Yesevî tavrını yansıtmaktadır. Hikmetli şiirleri atasözü gibi ezberlenip halk arasında yayılmıştır.²

II. Mahtumkulu'nun *Divan*'ında Hız. Peygamber

Burada ele aldığımız konu ve başlıkların Hız. Peygamber'i tamamıyla yansıtmadığını veya onun herhangi bir yönüne tam olarak tekabül etmediğini, ayrıca Mahtumkulu'nun da tüm görüş ve kanaatlerini yansıtmadığını öncelikle hatırlatmalıyız. Bu bir seçkidir, tercihtir, bu yüzden tüm malzeme ve kanaati yansıtamayacağı baştan kabul edilmelidir. Ayrıca çalışmamız ayet ve hadis telmihlerini³ de inceleme dışı tutmuş, sadece İslam düşünce geleneğindeki siyer muhtevasına temas etmeyi amaçlamıştır.

1. Hız. Peygamber, son peygamberdir, kâinatın başı ve efendisidir

Mahtumkulu, Hız. Peygamber'in son peygamber⁴ ve kâinatın başı ve efendisi⁵ olduğunu şu cümleleriyle ifade eder:

Muhammed'i server eyler cihâna,

Dedi: "Peygamber-i âhir zamâne",

Cebrail'den vahiy indirip revâne,

Kâfirlere Şâh-ı merdân yarattı. (II,126)

Dünyayı tasvir ve tavsif ederken Hız. Muhammed'in hak peygamber olduğunu; ama dünyanın onu bile yok ettiğini vurgular:

Çokları yok ettin, çokları yuttun,

Muhammet, Hakk resul cânı yuttun,

Harun, Karun, Süleyman'ı yuttun,

Budur senin işin, evet, dünya, hey. (II,250)

2. Hız. Peygamber'in ümmetine düşkünlüğü

Onun *Divan*'ında yer alan birçok şiir aslında doğrudan Hız. Muhammed hakkındadır. Mesela

² Bkz. Âlim Kahraman, "Mahtumkulu", *DİA*, Ankara 2003, XXVII, 393-394.

³ Bu hususta sunulan bir tebliğ bulunmaktadır: Mehmet Temizkan, "Mahtumkulu Divanı'nda Geçen Âyetler ve Sûreler Üzerine Bir İnceleme", s. 1-11- <http://bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf/mehmet-temizkan.pdf> (erişim tarihi: 05.08.2014)

⁴ Konu hakkında bkz. Metin Yurdagör, "Hatm-i Nübüvvet", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 477-479.

⁵ Konu hakkında bkz. Nuran Döner, Tasavvuf Kültüründe Hız. Peygamber Telakkisi, Uludağ Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bursa 2007; Bekir Topaloğlu, "Muhammed-Dindeki Yeri/Kur'an ve Sünnet'e Göre Hız. Muhammed", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 439-441.

“Muhammet Mustafa” başlıklı şiirinde onun tamamen nur ve aydınlık olduğunu, kıyâmette onlara arka çıkacağını, ümmetini her daim gözetken olduğunu ve dilinden düşürmediğini, hakkın nurundan var olduğunu, kıyamette ümmetine acıyıp şefkat edeceğini, Allah’ın gerçek ve özel bir kulu (Bende-yi hâss-ı Hüdâ) olduğunu vurgulamaktadır. Bu şiirin ilk iki bendine bakalım:

O çırâğ-ı pür-ziyâ olan Muhammet Mustafa,

Her kişiye poşt u penâh olan Muhammet Mustafa.

Gevheri-kıymet-pahâ olan Muhammet Mustafa,

Ümmetine reh-nümâ olan Muhammet Mustafa,

Daima sahip-âzâ olan Muhammet Mustafa,

“Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

“Ümmetim” dedi, tenimden gitti külli kuvvetim,

Sen de revâ kıl, İlâhî, ümmetime şefkatim,

Çün fedâ olsun bütün ümmete, kılan tâatim,

Zikir oldı çün dilime kaygı külli ümmetim”,

Derdlerime devâ olan Muhammet Mustafa,

“Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa
(II,145-150)

Yine Mahtumkulu altışar mısradan oluşan yirmi beş bendlik bu uzun şiirinin (II,145-150) her beşinci mısraında Hz. Peygamber’i bir sıfatla yâd etmektedir. Konumuz açısından bu mısraları da birinci bendden itibaren sırasıyla görelim:

Daima sahip-âzâ olan Muhammet Mustafa,

Derdlerime devâ olan Muhammet Mustafa,

Derdlerime şifâ olan Muhammet Mustafa,

El açıp, sâhib- duâ olan Muhammet Mustafa,

Ümmet için dest-vâr olan Muhammet Mustafa,

“Ümmetim” diye penâh olan Muhammet Mustafa,

Ümmetine râh-nümâ olan Muhammet Mustafa,

Rehber-i rûz-ı cezâ olan Muhammet Mustafa,

Kân-ı sır ile hayâ olan Muhammet Mustafa,

Bendeye nurdan atâ olan Muhammet Mustafa,

Daimâ kân-ı sahâ olan Muhammet Mustafa,

Ümmetine mehrîbân olan Muhammet Mustafa,

Koy, dürri çok değerli pahâ olan Muhammet Mustafa,

Âkibet yer üzre câ olan Muhammet Mustafa,

Nur-ı Haktan kimya olan Muhammet Mustafa,

Rûz-ı mahşer râh-nümâ olan Muhammet Mustafa,

Âsî ümmete devâ olan Muhammet Mustafa,

Bende-yi hâss-ı Hüdâ olan Muhammet Mustafa,

Derd-i gama âşinâ olan Muhammet Mustafa,

Bendelere pahâsız olan Muhammet Mustafa,

Ruhu çün sûy-ı semâ olan Muhammet Mustafa,

Çün zemin üstüne şah olan Muhammet Mustafa,

Hâk-i pâyı tutiyâ olan Muhammet Mustafa,

Rûz-ı mahşerde pîşvâ olan Muhammet Mustafa,

3. Peygamber’in Sünnetine İttibâ

Şüphesiz Peygamber’in dindeki yeri ve konumu tartışılmazdır. Bu konum onun risâleti kadar sünnetinin yani yapıp-ettiklerinin de uygulanmasını daha başka bir deyişle onun örnek alınmasını⁶ gerektirmektedir. Bu durumun farkında olan Mahtumkulu, muhataplarını irşâd için, aldığı dinî eğitimin de etkisiyle, vurgulayarak insanlara hatırlatma yapmaktadır.⁷

⁶ Konu hakkında bkz. Mustafa Çağrı, “Muhammed-Örnek Oluşu”, DİA, İstanbul 2005, XXX,444-446.

⁷ Ayrıca bkz. Kenan Erdoğan, “Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Mahtumkulu Divanlarında Hz. Peygamber”, Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], Erzurum 2011, sayı: 45, s. 32.

Mahtumkulu, gezip her yana,
Etmezdin cihanda pervâ,
Peygamber sünnetini edâ,
Kılayım dersin, evlen sen. (I,307)

Mahtumkulu, kavgamız,
Baştan aşağı sevdamız,
Kıyamet günü güvâhımız
Sünnetle farz değil mi? (II,176)

Hak resulün ümmeti, ümmet kılar sünneti,
Erenlerin izzeti bir günde ki beş namaz. (II,197)

Emanet hıyanet vermesen karzı,
Eda eylemezsen sünneti, farzı,
Münker Nekir vurur o odlu gürzü,
Ağızdan, burundan kara kan gelir. (II,211)

Dine şahit derler farzı, sünneti,
Yetmiş üç fırkadır, görün, milleti,
On iki gürûh olup resul ümmeti,
Her biri bir cinste çıkar, yârenler. (II,219)

Dedi: “Bu maksadım, sana arzım var,
Müslümanım, sünnetim var, farzım var, (II,319)

Resul dedi: “Ali, işittim sözün,
Sıfatın, suratın görmüştür gözün,
Tütün çekmek ziyan, işit sen özün,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!” (II,106)

Anlamaza âyet sözleri desen,
Peygamber hadisin önüne koysan,
Merhametten bin söz beynine koysan,
O sözler, kulağın zarına değmez. (I,402)

4. Nûr-i Muhammedî

Hız. Peygamber'in nûr olduğu, kâinatın nûr-i Muhammedî'den yaratıldığı, ilk yaratılanın Hız. Peygamber'in ruhu olduğu ve kâinatın onun hatırına yaratıldığı vurgusu,⁸ tüm mutasavvıf şairler gibi Mahtumkulu'nun birçok şiirinde de görülmektedir. Bu, meşhur bir hadis rivayetine gönderme yapılarak⁹ desteklenir.

Nûr-ı Haktan kimya olan Muhammet Mustafa,
(II,147)

Yarattı Resûl nurundan,
Ay, Gün, Yer ve Asumânı (II,159)

Hakk seni server yarattı, padişahım, yâ Resûl,
Enbiyâ baş defteri, nûr-i İlâhim, yâ Resûl. (II,150)

Hepsinden âlâ yarattı aslı O, nûr-ı pâki,
Kaddini kıldın münasip hilkat-ı levlâkini, (II,151)

Nice bin peygamber o Musâ Kelîmullâh gibi,
Kaldılar hayrette, Levlâk hilkatın görünce, Resûl.
(II,153)

Bu dergâh durur yakın ki, odur hâdi-i vahdet,
Muhabbetin makamında onun az vasfı levlâktır.

Felekler merdivendir, zemin gölgesine muhtac,
İki nâle-i arşın üstündeki tâci âlâdır. (I,153)

Nam, nişan yoktu yerden,
Semadan, cennetten, huriden,
Onun iç perdesi nurdan,

⁸ Konu hakkında bkz. Mahmut Çınar, *İslami Literatür'deki Nur-i Muhammedî Anlayışının Nübüvvet Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006; Süleyman Uludağ, “Muhammed-İslâm Kültüründe Hız. Muhammed/Tasavvuf”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 448-450; Süleyman Uludağ, “Nûr”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 244-245; Mehmet Demirci, “Hakikat-i Muhammediyye”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 179-180.

⁹ Bkz. Erdoğan, s. 31.

Resûlullâh, nurdan oldu. (II,204)

O Hakk'ın yanından bir cevher çıktı,
Gözledi cevhere, su olup aktı,
Resûl-i Kibriya'dan evveli yoktu,
Resûlün yüzünün nuru gitmezmiş. (II,229)

Evvel o kim Hakk yarattı bütün âlemden önce,
Mustafa'nın nûrun hurşid-i tâbân eyledi.

Arş u Kürsünü yarattı, kıldı nûrunu ayân,
Zahir eyler kudretini, yedi Keyvân eyledi.

Katre katre nûrundan cem' meleklerin tümü,
Bir aziz adam yaratıp, hepsine hân eyledi. (II,238)

5. Hz. Peygamber'e Kevser'in verildiği

Hz. Peygamber'e verilmiş olan Kevser suyu ve havuzu,¹⁰ kıyamet gününde insanlar için bir serinleme yeri ve cennette müminlerin toplanma mekânıdır.¹¹

Leb-i nâr u Âb-ı kevser, onca cansız canlanır,
Bahş edecek o kevseri, hâli Karun'a benzemez. (I,150)

Mikail, İsrail, Azrail ile,
Geldiler, durdular Cebrail ile,
Seyretti Selsebil, Zencebil ile,
Kevser nehirinden içti Muhammet. (II,140)

Ümmet olan bil sen Sırat'tan geçer,
Cennet içre Kevser şarabın içer,
Aldanman suffiler pirlerniz kaçır,
Feryad o Resûle varsa gerekdir. (II,223)

¹⁰ Konu hakkında bkz. Mustafa Ertürk, "Havz-ı Kevser", DİA, İstanbul 1997, XVI, 546-549.

¹¹ Ayrıca bkz. Temizkan, s. 8.

Terk etmeyiver beş vakt namazın,
Kabr içinde eksik olmaz avazın,
Kışın edâ olup, tükenmez yazın,
Âb-ı kevser adlı sular görürsün. (II,234)

Nice bin yıl kan ağlayıp geçince,
Sırat köprüsünden öte geçince,
Kevser sakisinden şarap içince,
Yiğit koca bir yaşa gelse gerektir. (II,370)

6. Resûlullah'ın Şefâati

"Ya Muhammet Mustafa" başlıklı, aşağıda ilk bendini verdiğimiz diğer bir şiirinde (II,143-144) de Mahtumkulu, Hz. Peygamber'in tüm peygamberlerin şahı ve en muhteremleri ve peygamberlerin sonuncusu olduğunu, her dilin onu övdüğünü, kıyamet günü herkese umut olduğunu ve ümmete şefaate edeceğini,¹² Allah'ın habibi (sevgilisi) olduğunu, beşerin hem en hayırlısı ve hem de efendisi (seyidi) ve en cömerdi olduğunu, miraca çıktığında Allah'ın onun yâri olduğunu, miraçtayken ayakkabılarının tozunun âlemin gözlerine nur olduğunu vurgular.

Ey, sıfatından tekellüm her dil üzre bin senâ,
Padişah-ı enbiyâsın, tâc-dâr-ı evliyâ,
Din onun dini olur, gümrâhlara ol reh-nümâ,
Herkesin umudu senden yarın o dârü'l-kaza,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa. (II,143)

Şefâat olgusu mezkûr şiirinde aşağıdaki iki örneğin son mısraında olduğu gibi tekrarla çok vurgulanmıştır. Ancak Hz. Peygamber'den bahsedilen hemen her şiirinde de aynı vurguyu görmek mümkündür.

Ya Muhammet Mustafa, siz hepsine poşt u penâh,
Nefs-i nâ-fermân elinde kılmışım dâim günâh,
İltifatın olmasa yarın olur hâlim ah-vah,
Nerde varsa ben, beni şermende-i nâm-ı siyâh,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.
Senden artık mihribânım yok benim, bî-çâreyim,

¹² Konu hakkında bkz. Mustafa Alıcı-Y. Şevki Yavuz, "Şefaate", DİA, İstanbul 2010, XXXVIII, 411-415.

Sahipsiz itler gibi nefsim için avâreyim,
Hiç bilemem ki, ben âlem içre ne kâreyim
Ya, Nebîu'l-lah, terahhum eyle, yüzü karayım,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.
(II,144)

İsrafil sur çalıp, halklar dirilse,
Bütün âlem Arasat'a sürülse,
Şefâati seven Resûl seslense,
Mahtumkulu diye soru yetişse. (II,9)

"Ya günah şefâatçisi, yâd ederim her seher,
(II,122)

Sakla sen kaygıdan, gamdan, mihnetten,
Hâli kılma dünyalıktan, devletten,
Nâ-çâr etme şefâattan, rahmetten,
Dermende koyma sen, ya, Zülcelâlim. (II,135)

"Şeff'ü'l-müznibîn" mahşer gününde (II,142)

Şefâatin esirgeme garipten,
Mahşerde ilet sen murada belli. (II,143)
Şefâatten ümidim var,
Kıl köprüde dalda seni. (II,155)

O gün olur heybet, zulmet,
Acip mizan u arasat,
Divandır Kâdi'u'l-Hâcet,
Resûl şefâat kılması hak. (II,175)

Şefâatlidir resûl, fazl etse Allah'ım benim.
(II,272)

Eyle dostundan şefâati bana ya Rabb
nesip, (II,288)
Mahtumkulu asi ve fakir bende,

Şefâatten umut etse gerektir. (II,374)

7. Resûlullah, "Allah'ın Habîbi"dir

Resûlullah'ın "Allah'ın Habîbi" olduğunu
ve aynı zamanda kendinin de habîbi olduğunu
yine birçok şiirinde de vurgulanmaktadır.

Peygamber ümmeti uydu Kur'an'a,
Habîbim nur saldı âlem cihâna, (I,470)

Hani Hakk habibi o Fahr-i cihân? (I,492)

Sen hep terahhum eyle, ümmete ferdâ, ey
Habîb, (II,148)

Yâ Habîbâ, aşkın ile tende canım sûz ede,
(II,154)

Ay yüzlü nur güneş kutlu habîbim, (II,142)

Habîbi'ni özüne,
Yakın eden Allah'sın. (II,116)

Mahtumkulu, yâ habîbim,
Unutmasın seni dilim,
Hazreti Muhammet vekîlim,
Sığındığım bir Allah'tır. (II,120)

Maksadın ümmetin olsa Habîbim,
Verdim ise lâıyk hangi behiştim, (II,374)

8. Hz. Peygamber'in Mucizeleri

Hız. Peygamber birçok mucizeler¹³ de
göstermiştir. Şiirlerde çokça kullanılan,
Mahtumkulu'nun da değindiği bu
mucizelerden biri de "ayın iki parçaya
bölünmesi" anlamındaki şakku'l-kamer
hadisesidir.¹⁴

¹³ Konu hakkında bkz. İlyas Çelebi, "Muhammed-Dindeki Yeri/Mucizeleri", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 446-448; Halil İbrahim Bulut, "Mûcize", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 350-352.

¹⁴ Konu hakkında bkz. İlyas Çelebi, "İnşikaku'l-Kâmer", *DİA*, İstanbul 1995, XXII, 343-345.

Ya Resûl-ı âlemîn, ya seyyid-i Hayrû'l-beşer,
Ki senin şanına nazil oldu o şakkû'l-kamer,
(II,143),

Mucizeden birisini gösterdin sen o şâk ile,
(II,151)

Yedi kat göklere, miraca çıkararak¹⁵ bir yay miktarı
veya daha az miktar Allah'a yaklaştıdır.¹⁶

Yedi kat gerdûn zeminin oldu mi'rac akşamın,
"Kâbe kavseyni ev edna" yetti senin makdamın,
(II,144)

Arşa çıkıp yüz yüze görüştün sen Hakk ile,
(II,151)

Leyletü'l-mirac gecesi tecelliyi et idrâk,
Yedi sema eşiğin açtı sorusuz, melâik
Dört libas geldi sana, yeşil, al, hem sarı, ak,
Birisin sevip aldın, şol oldu razın, ya Resûl. (II,151)

O şeb-i mir'ac haber gelince sana maşuktan,
Arş u ferş olmuş tecelli çün bunun dek şevkten,
Bu mukarraplar besî bî-behredirler bu zevkten,
Hem besât-ı kurb üze vardın, oturdun fevkten,
Isırdı parmağın onlar, kurbetin görünce, ey
Resûl. (II,153)

Peygamber ümmeti uydu Kur'an'a,
Habîbim nur saldı âlem cihana,
Burak atı bindi çıktı semâya,
Ref ref binip, mi'rac aşan günler, hey.
(I,470)

9. Resûlullah'ın âleme teşrifi

İlk bendini aşağıda verdiğimiz "Görünce,
Resûl" başlıklı şiirde (II,152-154) Mahtumkulu,
Resûlullah'ın hem dünyaya teşrifi ve hem de
risâletine gönderme yaparak, onun gelişiyile
yeryüzünde ve gökyüzünde, maddî ve manevî

¹⁵ Konu hakkında bkz. Salih Sabri Yavuz, "Mi'rac", DİA,
İstanbul 2005, XXX, 132-135.

¹⁶ Ayrıca bkz. Temizkan, s. 9-10.

âlemde meydana gelen sevinç ve değişiklikleri
anlatır. Çünkü kâinat zaten onun hürmetine
yaratılmıştır:

Düştü bir hoşluk cihâna nusretin görünce,
Resûl,

Yıkıldı yüzüstü putlar, nur yüzün görünce,
Resûl,

Küllî âlem etti ikrâr sünnetin görünce, Resûl,

Râh-ı zulmet oldu rûşen, ayetin görünce, Resûl,

Buldu dûzahtan aman, kim sohbetin görünce,
Resûl. (II,152)

Bir başka şiirinde aynı konuda şöyle der:

Ay, buluttan kim işaret eyledin parmak ile,
Künbed-i gâibe çıkmışlar şahidim, ya Resûl.

Vedduhâdır yüzlerin her birine mâh-ı leyl,

Sure-yi "İkrâ" sana müjde getirdi Cebrâil, (II,151)

Şair "Görünce, Resul" başlıklı şiirinin
sonunda da, Resûlullah'ın ölümüne her
mahlûkatın ağlayıp sızladığını, onun heybetini
gören cehennem ateşinin ise söneceğini ifade
eder.

İstese nâr u sakar ümmetlerin me'hûz ede,

Def ola nâr u cehennem heybetin görünce,
Resûl. (II,154)

Hamdine dil kısıdır arş u ferşler ağladı,

Bî-dehan u bî-lisân otlar, ağaçlar ağladı,

Eşk-i âbın coşturup, bu dağ ve taşlar ağladı,

Yedi gün Kâbe dışında kurtlar, kuşlar ağladı,

Der ki, Mahtumkulu, firkatini görünce, Resûl.
(II,154)

10. Resûlullah'ın her mahlûkattan ve diğer peygamberlerden de üstün olduğu

"Ya Resûl" başlıklı şiirinde (II,150-151) ise,
Hz. Peygamber'in her şeyden ve herkesten üstün
olduğu, âlemin övücü olan Hz. Muhammed'e
göre diğer peygamberlerin onun takipçisi
(zeyl) olduğu ifade edilerek ondan merhamet
ve şefaât dilenir. O peygamberlerin en başı ve
en üstünüdür.

Hakk seni server yarattı, padişahım, ya Resûl,

Enbiyâ baş defteri, nûr-ı İlâhim, ya Resûl. (II,150)

Fahr-i Âlem, sensin ve özge nebiler bir zeyl, (II,151)

Hürmetle Hakk'a selam veren Safiyyullâh gibi,
Âlemi gark eyleyen Nuh-ı Nebiyyullâh gibi,
Gökte güne yâr olan İsa Berîhullâh gibi,
Nice bin peygamber o Musâ Kelîmullâh gibi,
Kaldılar hayrette, Levîlâk hilkatin görünce, Resûl.
(II,153)

Ey, sıfatından tekellüm her dil üzre bin senâ,
Padişah-ı enbiyâsın, tâc-dâr-ı evliyâ, (II,143)

Ey, şehinşâh-ı nübüvvet, maden-i cûd-ı kerem,
Enbiyâ ve evliyâlar hepsinden de muhterem,
Din, âyin-i şerîfin bütün âleme alem,
Hâk-i pâyn tûtiyâ-yı dîde-i levh-i kalem,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa. (II,144)

Enbiyalar efdali o Mustafa “ Hayru'l-beşer”,
Hem melâikler görüp, kıldı başına tac-ı ser, (II,122)
Yine aşağıda ilk iki kıtasını sunacağımız, “İki
Dünyanın Sultanı” başlıklı şiir de (II,159) aynı
konuyu vurgulamaktadır:

Ey, yârenler, müslümanlar,
İki dünyanın sultanı.
Ezel vaktinde yarattı,
Resûl bedeninde canı.

Yerde Musa'nın Tûrundan,
Gökte cennetin hûrundan,
Yarattı Resûl nûrundan,
Ay, Gün, Yer ve Asumânı.

11. Hz. Peygamber hürmetine

“Günâhım güzeşt eyle” (günahımı

geç) nakaratlı şiirde ise “Ahmed” hürmetine¹⁷
günahından geçilmesini, bağışlanmasını ister.¹⁸

Biz çaresi ümmetin,
Ümmet-i Muhammedin,
Hürmetine Ahmed'in,
Günahım güzeşt eyle.

Sun'un düşüp şevkine,
Yettin Ahmet zevkine,
Sema, zemin hakkına,
Günahım güzeşt eyle. (II,118)

12. Hz. Peygamber'in bazı isim ve sıfatları

Hiz. Peygamber'in çeşitli isim ve sıfatlarını¹⁹
Divan'da anan Mahtumkulu, aşağıdaki şiirde,
onun bir unvanına şöyle yer vermektedir:

Bu sözleri dedi o Hayru'l-beşer,
Dûzahtan beter felek uyanık eser,
Âdemoğlun eyler bunda serbeser,
Bakın, özü rahat yatıp gidiyor. (II,96. Ayrıca
II,122)

“Şifa ver” başlıklı bir başka şiirinde, birçok
peygamber ve sâihlere seslenirken şiirine Hiz.
Peygamberle başlamaktadır:

Bu çölde rahmeyle garip halime,
Âlemi yaratan, Sübhan, şifa ver.
Çok kederli, dertli şirin cânıma,
Ya Mustafa, fahr-i cihân, şifa ver. (II,8)

“Saçtı Muhammed” (II,140-141), “Levhada
Belli” (II,142-143) “Cana Derman, Ya Resûl” (II,152),
“Bulur Seni” (II,154-155), “Sevmişim Seni” (II,155-157),
“O Mihribanım Geldi” (II,157-159), “İki Dünyanın
Sultanı” (II,159-160) ve “Revân Oldu” başlıklı (II,160-
161) şiirleri ile Mahtumkulu, Hiz. Peygamber'e
duyduğu sevgiyi, aşkı ve özlemi dile getirirken,
aynı zamanda çeşitli biçimlerde de övmektedir.

¹⁷ Bkz. Erdoğan, s. 31

¹⁸ Ayrıca bkz. Uludağ, “Muhammed-İslâm Kültüründe Hiz.
Muhammed/Tasavvuf”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 448-450.

¹⁹ Konu hakkında bkz. M. Yaşar Kandemir, “Muhammed-
Şahsiyeti/İsimleri, Şemâili ve Üstünlükleri, Ahlâkı, Günlük
Hayatı ve İbadeti, Eşleri ve Çocukları”, *DİA*, İstanbul 2005,
XXX, 423-428.

Mahtumkulu Divanı'nda müstakil olarak baştan sona Hz. Peygamberi öven, ona sevgisini bildiren yegâne şiiri ise "Sevmişim Seni" nakaratlı 8'li hece vezni ile yazılan samimi ve lirik şiiridir. (II,155-157) Şiirde Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ ve Mecnûn, Ferhâd u Şirin, Seyfû'l-Melik, Varaka ve Gülşah, Âşık Nevruz ve Gül-Ferhar, Vâmık u Azrâ, Arzu ile Kanber, Tâhir ile Zühre, Âşık Garip ile Şah Senem gibi ünlü âşıkların adları tek tek anılarak "bütün bunların sevgililerini sevdiği gibi seni sevdim" denilir. Bunlardan farklı olarak şiirde geçen üç şey vardır: Biri dervişlerin Kadir gecesini sevdiği gibi, diğeri İbrahim'in sarayını sevdiği gibi, öbürü de ay, güneş, yer ve göğün (yani bütün evrenin) sevdiği gibi sevdiğini söylemesidir. Şiir, sade ve samimi bir dil ve üslupla âşıkâne duygularla yazılmıştır.²⁰

Sevmişim Seni

Ya habîb, Hak resûlüsün,
Ben candan sevmişim seni.
Dervişler kadir gecesin,
Seven dek sevmişim seni.

Eyleyip seyr u seyrânı,
Dolaşsam küllü İran'ı,
Misli İbrahim Sara'yı
Seven dek sevmişim seni.

Yakup yurt etti Ken'an'ı,
Oğludur Mısır sultanı,
Misli Yusuf Züleyha'yı
Seven dek sevmişim seni.

Yalancıyı tuttu adı,
Onlardır aşkın bünyâdı,
Mecnun Leylî perîzâdı
Seven dek sevmişim seni.

Deldi dağların zîrini,
Bulmadı biribirini,
Âşık Ferhat o Şirin'i
Seven dek sevmişim seni.

²⁰ Bkz. Erdoğan, s. 34.

Eğdi beni dünya malı,
Olmadı aşkım kemâli.
Seyfû'l-melek Mah-cemâli,
Seven dek sevmişim seni.

Bastı muhabbet nişânı.
Dolaştı dört bir köşeyi,
Yemende Varaka Gülşah'ı
Seven dek sevmişim seni.

Gitti elden ihtiyârı,
Kalmadı namusu arı.
Âşık Nevruz, Gül-Ferhâr'ı
Seven dek sevmişim seni.

Bir gün rastladılar Hızr'a,
Durdular niyaza, nezre,
Birbirini Vâmık, Azrâ
Seven dek sevmişim seni.

Gezdiler Rum'un düzünü,
Verdiler Hakk'ın burcunu,
Arızda Kanber Arzu'yu
Seven dek sevmişim seni.

Tutmadı onlar dünyayı,
Kalmadı yar-ı yararı,
Misli o Tahir Zühre'yi
Seven dek sevmişim seni.

Bu dünya koymuştur kimi,
Hoş tutun beş günlük demi,
Âşık Garip Şâhsenem'i
Seven dek sevmişim seni.

Mahtumkulu, dünya fâni,
Geçmiştir Rüstemler, hani?
Ay, günü; zemin, semâyı
Seven dek sevmişim seni.

Sonuç

Divan'da geçenler şüphesiz bu kadar değildir. Ancak bu kadarlık bir seçmenin bile, büyük Türkmen Şairi Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber'e bakışını yeterince ortaya koyduğunu düşünmekteyiz.

Buna göre, Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber algısında dikkatimizi çeken temel husus, onun yazdıklarında, aldığı medrese eğitiminin yansımalarının görülmesidir. Divanındaki konumuzla alakalı çoğu şiirinde Mahtumkulu, bir fakih, bir mürebbi, bir uyarıcı, bir öğütçü, bir muallim olarak görünmektedir.

İkinci husus ise onun bir mürşid gibi dergâhındaki dervişlere sahip çıkan, onları irşad eden, onlara vaaz ve nasihat eden bir şeyh gibi görülmesidir. Ayrıca en önemlisi o, tasavvufun tesirini derinlemesine hissettiren, "nur-i Muhammedî"nin somutlaşmış bir örneğini sunmaktadır.

Mahtumkulu'nun Hz. Peygamber algısı, geleneksel sufi-medrese algısına uygun klasik Ehl-i Sünnet çizgisinde bir algı özelliğini taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Alıcı, M. -Y. Ş.Yavuz, “Şefaat”. *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 411-415.

Bulut, H. İ. “Mûcize”. *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 350-352.

Çağrı, M. “Muhammed-Örnek Oluşu”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 444-446.

Çelebi, İ. “Muhammed-Dindeki Yeri/Mûcizeleri”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 446-448.

_____, “İnşikaku'l-Kâmer”, *DİA*, İstanbul 1995, XXII, 343-345.

Çınar, M. *İslami Literatür'deki Nur-i Muhammedi Anlayışının Nübüvvet Açısından Değerlendirilmesi*. Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul 2006.

Demirci, M. “Hakikat-i Muhammediyye”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 179-180.

Döner, N. *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Telakkisi*, Uludağ Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa 2007.

Erdoğan, K. “Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Mahtumkulu Divanlarında Hz. Peygamber”, *Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, Erzurum 2011, sayı: 45, s. 32.

Ertürk, M. “Havz-ı Kevser”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 546-549.

Kahraman, Â. “Mahtumkulu”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII, 393-394.

Kandemir, M. Y. “Muhammed-Şahsiyeti/İsimleri, Şemâili ve Üstünlükleri, Ahlâkı, Günlük Hayatı ve İbadeti, Eşleri ve Çocukları”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 423-428.

Mahtumkulu-Bütün Eserleri I-II, haz. Annagurban Aşırov, Akt. Abdurrahman Güzel vd., Türkmenistan Bilimler Akademisi Milli Elyazmaları Enstitüsü Yay., Ankara 2014.

Temizkan, M. “Mahtumkulu Divanı'nda Geçen Âyetler ve Süreler Üzerine Bir İnceleme”, s. 1-11- <http://bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf/mehmet-temizkan.pdf> (erişim tarihi: 05.08.2014)

Topaloğlu, B. “Muhammed-Dindeki Yeri/Kur'an ve Sünnet'e Göre Hz. Muhammed”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 439-441.

Uludağ, S. “Muhammed-İslâm Kültüründe Hz. Muhammed/Tasavvuf”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 448-450.

_____, “Nûr”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 244-245.

Yavuz, S. S. “Mî'rac”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 132-135.

Yurdağ, M. “Hatm-i Nübüvvet”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 477-479.